

ACTE ALE ÎNALTEI CURȚI DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE

ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE

COMPLETUL PENTRU DEZLEGAREA UNOR CHESTIUNI DE DREPT ÎN MATERIE PENALĂ

DECIZIA Nr. 2

din 14 aprilie 2014

Dosar nr. 2/1/2014/HP/P

Corina Michaela Jîjîie

— președintele Secției penale a
Înaltei Curți de Casație și
Justiție, președintele
completului

Luminița Livia Zglimbea
Valentin Horia Șelaru

— judecător la Secția penală
— judecător la Secția penală —
judecător-raportor

Rodica Aida Popa
Săndel Lucian Macavei
Ioana Alina Ilie
Mariana Ghena
Magdalena Iordache
Sofica Dumitrașcu
Veronica Junger

— judecător la Secția penală
— judecător la Secția penală
— judecător la Secția penală
— judecător la Secția penală
— judecător la Secția penală
— judecător la Secția penală
— magistrat-asistent

S-a luat în examinare sesizarea formulată de către Curtea de Apel București — Secția I penală prin Încheierea din 18 februarie 2014, pronunțată în Dosarul nr. 530/303/2013, prin care, în baza art. 475 din Codul de procedură penală, se solicită Înaltei Curți de Casație și Justiție pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea de principiu a problemei de drept

vizând aplicarea legii penale mai favorabile pe instituții autonome, respectiv dacă instituția prescripției răspunderii penale reprezintă o instituție autonomă sau nu față de instituția pedepsei.

Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală a fost constituit conform prevederilor art. 476 alin. (6) din Codul de procedură penală și art. 274 din Regulamentul privind organizarea și funcționarea administrativă a Înaltei Curți de Casație și Justiție, republicat, cu modificările și completările ulterioare.

Ședința este prezidată de către președintele Secției penale a Înaltei Curți de Casație și Justiție, doamna judecător Corina Michaela Jîjîie.

La ședința de judecată participă doamna Veronica Junger, magistrat-asistent în cadrul Completului pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, desemnată în conformitate cu dispozițiile art. 276 din Regulamentul privind organizarea și funcționarea administrativă a Înaltei Curți de Casație și Justiție, republicat, cu modificările și completările ulterioare.

Procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție este reprezentat de doamna procuror Iuliana Nedelcu, procuror șef al Secției judiciare a Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Magistratul-asistent prezintă referatul cauzei, arătând că la dosar au fost depuse puncte de vedere primite din partea Universității București, Universității de Vest Timișoara, Universității din Craiova și Universității din Cluj asupra chestiunii de drept supuse dezlegării, precum și raportul întocmit în cauză de către judecătorul-raportor, domnul Valentin Horia Șelaru, prin care s-a exprimat opinia că prescripția răspunderii penale este o instituție autonomă în raport cu instituția pedepsei.

De asemenea, precizează că la dosar s-au transmis puncte de vedere din partea curților de apel Alba Iulia, Bacău, Brașov, București — Secția a II-a, Cluj, Galați, Constanța, Ploiești, Pitești, Târgu Mureș și Suceava, precum și din partea instanțelor arondate Curții de Apel Ploiești, în timp ce curțile de apel Craiova, Iași, Oradea și Timișoara nu au exprimat un punct de vedere.

În acest context, arată că toate punctele de vedere comunicate — cu excepția celui susținut de către Secția a II-a penală a Curții de Apel București și de Judecătoria Sfântu Gheorghe — au fost în sensul că prescripția răspunderii penale este o instituție autonomă în raport cu instituția pedepsei.

Se mai precizează că raportul a fost comunicat părților, în conformitate cu dispozițiile art. 476 alin. (9) din noul Cod de procedură penală, însă la dosar nu s-au depus puncte de vedere din partea acestora privind chestiunea de drept supusă judecării.

Reprezentantul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție a solicitat pronunțarea unei decizii prin care problema de drept supusă dezlegării în cauza de față să primească următoarea rezolvare: „*Prescripția răspunderii penale reprezintă o instituție autonomă care trebuie analizată separat în procesul de identificare și aplicare a legii penale mai favorabile, în raport cu instituția pedepsei.*”

Președintele Completului pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, doamna judecător Corina Michaela Jîjîie, a declarat dezbaterile închise, reținându-se dosarul în pronunțare privind sesizarea formulată.

ÎNALTA CURTE

asupra chestiunii de drept cu care a fost sesizată, constată următoarele:

I. Titularul și obiectul sesizării

Prin Încheierea din 18 februarie 2014, pronunțată în Dosarul nr. 530/303/2013, în baza art. 475 din Codul de procedură penală, Curtea de Apel București — Secția I penală a hotărât sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție privind pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea de principiu a problemei de drept vizând aplicarea legii penale mai favorabile pe instituții autonome, respectiv dacă instituția prescripției răspunderii penale reprezintă o instituție autonomă sau nu față de instituția pedepsei.

II. Expunerea succintă a cauzei

Prin Sentința penală nr. 929 din 18 noiembrie 2013, pronunțată de Judecătoria Sector 6 în Dosarul nr. 530/303/2013, s-au hotărât următoarele:

În baza art. 215 alin. 1, 2 și 3 din Codul penal, cu aplicarea art. 74 alin. 1 lit. a) din Codul penal, cu aplicarea art. 76 alin. 1 lit. c) din Codul penal, a condamnat-o pe inculpata D.M.M. la pedeapsa de 1 an și 6 luni închisoare pentru săvârșirea infracțiunii de înșelăciune.

În temeiul art. 71 alin. 1 din Codul penal a interzis inculpatei drepturile prevăzute de art. 64 lit. a) teza a II-a din Codul penal: dreptul de a fi ales și lit. b): dreptul de a ocupa o funcție

implicând exercițiul autorității de stat, pe durata executării pedepsei.

În baza art. 291 teza a II-a din Codul penal, cu aplicarea art. 74 alin. 1 lit. a) și art. 76 lit. e) din Codul penal, a condamnat pe inculpata D.M.M. la pedeapsa de 2 luni închisoare pentru săvârșirea infracțiunii de uz de fals.

În temeiul art. 71 alin. 1 din Codul penal a interzis inculpatului drepturile prevăzute de art. 64 lit. a) teza a 2-a din Codul penal: dreptul de a fi ales și lit. b): dreptul de a ocupa o funcție implicând exercițiul autorității de stat, pe durata executării pedepsei.

În baza art. 33 lit. a) raportat la art. 34 alin. 1 lit. b) din Codul penal a constatat că infracțiunile pentru care a fost condamnată inculpata sunt concurente și, contopindu-le, a aplicat inculpatei pedeapsa cea mai grea de 1 an și 6 luni închisoare.

În temeiul art. 71 alin. 1 din Codul penal a interzis inculpatei drepturile prevăzute de art. 64 lit. a) teza a 2-a din Codul penal: dreptul de a fi ales și lit. b): dreptul de a ocupa o funcție implicând exercițiul autorității de stat, pe durata executării pedepsei.

În baza art. 86¹ din Codul penal a dispus suspendarea executării pedepsei sub supravegherea Serviciului de Probațiune de pe lângă Tribunalul București pe o perioadă de 4 ani termen de încercare, stabilit potrivit art. 86² din Codul penal.

În baza art. 71 alin. 5 din Codul penal a suspendat executarea pedepsei accesorii.

În baza art. 86³ din Codul penal a pus în vedere inculpatei să se supună măsurilor de supraveghere și obligațiilor prevăzute de art. 86³ alin. 1 lit. a) — d) din Codul penal, respectiv: a) să se prezinte, la datele fixate, la Serviciul de Probațiune de pe lângă Tribunalul București; b) să anunțe, în prealabil, orice schimbare de domiciliu, reședință sau locuință și orice deplasare care depășește 8 zile, precum și întoarcerea; c) să comunice și să justifice schimbarea locului de muncă; d) să comunice informații de natură a putea fi controlate mijloacele de existență.

În baza art. 359 din Codul de procedură penală a atras atenția inculpatei asupra prevederilor art. 86⁴ din Codul penal privind revocarea suspendării sub supraveghere, atenționare ce va fi comunicată în scris acesteia.

În baza art. 348 din Codul de procedură penală a desființat, în totalitate, înscrisul falsificat folosit de inculpată, respectiv adeverința de venit nr. 29/26.06.2006 (fila nr. 40 DUP).

A luat act că partea vătămată BRD — Groupe Société Générale nu s-a constituit parte civilă în cauză.

În baza art. 14 raportat la art. 346 din Codul de procedură penală, cu aplicarea art. 998—999 din Codul civil, a admis acțiunea civilă formulată în cauză și a obligat inculpata la plata sumei de 32.784,93 lei, reprezentând despăgubiri civile, către partea civilă S.C. EOS KSI ROMANIA — S.R.L.

În baza art. 191 din Codul de procedură penală a obligat inculpata să plătească în favoarea statului cheltuieli judiciare în sumă de 600 lei.

Pentru a pronunța această hotărâre, instanța de fond a reținut, în esență, că la data de 27 iunie 2006 inculpata D.M.M. a solicitat un credit de la BRD — S.A. — Agenția Virtuții, iar în acest scop a depus la unitatea bancară adeverința de venit nr. 29/26.06.2006, din care rezulta, în mod nereal, că aceasta era angajată la S.C. ELMAD 68 EXIM — S.R.L., începând cu data de 1 mai 2005, în funcția de gestionar și a încasat un salariu net lunar în lunile martie, aprilie și mai 2006 în cuantum de 1.347,00 lei, înscris în baza căruia cererea inculpatei a fost aprobată, fiindu-i acordat un credit de nevoi personale în cuantum de 20.000,00 lei, cu o durată de rambursare de 120 de luni.

Împotriva acestei hotărâri a declarat recurs, recalificat apel, inculpata, susținând în principal că este nevinovată și solicitând

achitarea sa, întrucât nu a săvârșit infracțiunile pentru care a fost trimisă în judecată și condamnată de prima instanță.

La termenul din 18 februarie 2014, apărătorul ales al inculpatei a învederat instanței că în cauză a intervenit prescripția răspunderii penale cu privire la infracțiunea de înșelăciune, termenul de prescripție fiind calculat conform dispozițiilor relevante din noul Cod penal.

Curtea de Apel București — Secția I penală, examinând sentința atacată față de chestiunea invocată, ce vizează împlinirea termenului de prescripție specială a răspunderii penale față de data comiterii faptelor, având în vedere și opinia reprezentantului parchetului exprimată la același termen de judecată, a constatat că soluționarea cauzei depinde de dezlegarea de principiu a unei chestiuni de drept ce vizează aplicarea legii penale mai favorabile pe instituții autonome, respectiv dacă instituția prescripției răspunderii penale reprezintă o instituție autonomă sau nu față de instituția pedepsei.

Constatând că în cauză există puncte de vedere diferite, în baza art. 475 și următoarele din noul Cod de procedură penală, instanța menționată a sesizat Înalta Curte de Casație și Justiție pentru a pronunța o hotărâre prealabilă în vederea dezlegării de principiu a chestiunii de drept invocate.

III. Punctul de vedere al Curții de Apel București — Secția I penală cu privire la chestiunea de drept a cărei dezlegare se solicită

Curtea a reținut că în speță inculpata a fost trimisă în judecată și condamnată de către instanța de fond pentru săvârșirea în concurs real a două infracțiuni: cea de înșelăciune, prevăzută de art. 215 alin. 1, 2 și 3 din vechiul Cod penal, sancționată cu o pedeapsă cuprinsă între 3 ani și 15 ani închisoare, infracțiune pentru care în prezent se prevede o pedeapsă cuprinsă între 1 an și 5 ani închisoare potrivit art. 244 alin. (1) și (2) din noul Cod penal, precum și infracțiunea de uz de fals prevăzută de art. 291 teza a II-a din vechiul Cod penal, sancționată în prezent conform art. 323 teza a II-a din noul Cod penal și pentru care, în ambele reglementări, limitele de pedeapsă sunt aceleași, anume închisoare de la 6 luni la 3 ani sau amendă.

Constatând că, prin raportare la limitele de pedeapsă prevăzute de art. 244 alin. (1) și (2) și, respectiv, art. 323 teza a II-a din noul Cod penal, termenul general de prescripție a răspunderii penale este același, atât conform dispozițiilor art. 122 alin. 1 lit. d) din vechiul Cod penal, cât și potrivit prevederilor art. 154 alin. (1) lit. d) din noul Cod penal — respectiv 5 ani, Curtea s-a raliat opiniei aplicării legii penale mai favorabile pe instituții autonome și a observat că deși legea mai favorabilă sub aspectul limitelor de pedeapsă prevăzute pentru infracțiunea de înșelăciune este legea nouă, din punctul de vedere al termenului special de prescripție a răspunderii penale legea mai favorabilă este legea veche, care prevede un termen mai scurt în conținutul art. 124 din vechiul Cod penal, comparativ cu termenul de prescripție specială a răspunderii penale prevăzut de art. 155 alin. (4) din Codul penal.

În consecință, împărțind punctul de vedere exprimat de Curtea Constituțională în Decizia nr. 1.092 din 18 decembrie 2012, în sensul că prescripția răspunderii penale reprezintă o instituție de drept penal substanțial și orice prorogare a termenelor de prescripție a răspunderii penale sau a momentului împlinirii acestor termene trebuie analizată prin prisma principiului aplicării legii penale mai favorabile, Curtea a considerat că prescripția răspunderii penale reprezintă o instituție autonomă, care trebuie analizată distinct față de instituția pedepsei din punctul de vedere al aplicării legii penale mai favorabile. Această concluzie s-a impus și ca urmare a necesității previzibilității condițiilor de exercitare a răspunderii penale la momentul comiterii faptei, instanța considerând că

eventuala aplicare a legii noi (care prelungește termenul de prescripție) asupra prescripțiilor în curs constituie o aplicare retroactivă, defavorabilă inculpatei.

Curtea de apel a susținut că în cazul contrar, al considerării prescripției răspunderii penale ca instituție neautonomă față de instituția pedepsei, s-ar ajunge la înfrângerea principiului neretroactivității legii penale mai severe, situație ce contravine prevederilor art. 15 alin. (2) din Constituție.

Concluzionând în sensul menționat, instanța de apel a subliniat că este necesară o aplicare în două etape a legii mai favorabile, mai întâi prin determinarea limitelor de pedeapsă aplicabile potrivit legii mai favorabile (în speță — legea nouă), iar apoi, pornind de la maximum astfel determinat, prin identificarea legii mai favorabile în privința prescripției (în cazul de față, legea veche, care prevede un termen de 7 ani și 6 luni pentru prescripția specială).

IV. Punctul de vedere al părții cu privire la dezlegarea chestiunii de drept

În urma comunicării raportului întocmit în temeiul art. 476 alin. (7) din Codul de procedură penală, inculpata D.M.M. nu a formulat un punct de vedere scris privind chestiunea de drept supusă judecării, astfel cum avea posibilitatea potrivit dispozițiilor art. 476 alin. (9) din Codul de procedură penală.

V. Punctele de vedere exprimate de către curțile de apel și instanțele de judecată arondate

Înalta Curte de Casație și Justiție constată că, exceptând opinia contrară exprimată de către Secția a II-a penală a Curții de Apel București și de către Judecătoria Sfântu Gheorghe, toate punctele de vedere comunicate de către instanțele naționale au fost în sensul considerării prescripției răspunderii penale ca fiind o instituție autonomă în raport cu instituția pedepsei.

Curtea de Apel Alba Iulia a considerat că dispozițiile art. 5 din noul Cod penal permit aplicarea legii penale mai favorabile pe instituții autonome, iar prescripția reprezintă o instituție complet autonomă față de cea a pedepsei, pornind de la modul în care este definită legea penală în art. 173 din noul Cod penal, text care face referire la „orice dispoziție cu caracter penal cuprinsă în legi organice, ordonanțe de urgență sau alte acte normative care la data adoptării lor aveau putere de lege”, și nu la un act normativ anume.

Un argument suplimentar invocat a constatat în aceea că analiza îndeplinirii condițiilor prescripției se realizează în contextul înlăturării răspunderii penale, demers care exclude însăși posibilitatea aplicării unei pedepse.

Curtea de Apel Bacău a precizat că instanțele din circumscripție au opinat, în majoritate, pentru caracterul autonom al instituției prescripției răspunderii penale.

S-a considerat astfel că prescripția răspunderii penale, instituție de drept penal substanțial, trebuie analizată distinct în raport cu celelalte instituții de drept penal, inclusiv cu instituția pedepsei, iar în situația existentă în speță (infracțiune săvârșită sub imperiul Codului penal anterior, judecată potrivit normelor cuprinse în Codul penal actual), legea penală mai favorabilă este aceea care permite constatarea împlinirii termenului de prescripție sub aspectul limitelor maxime de pedeapsă prevăzute pentru infracțiunea judecată, dar și a termenelor abstracte de prescripție sau a termenelor de prescripție specială.

S-a menționat și punctul de vedere exprimat de către magistrații din cadrul Judecătoriei Onești care, achiesând la punctul de vedere exprimat de Curtea Constituțională în Decizia nr. 1.092 din 18 decembrie 2012, în sensul că prescripția răspunderii penale reprezintă o instituție de drept penal

substanțial, astfel încât orice derogare a termenelor de prescripție a răspunderii penale sau a prorogării momentului împlinirii acestor termene trebuie analizată din prisma principiului aplicării legii penale mai favorabile, au considerat că legile referitoare la prescripție trebuie să se supună regulilor generale care guvernează aplicarea legii penale în timp, neputându-se vorbi de o aplicare imediată a legii noi în cazul lor.

Totodată, s-a arătat că în cadrul circumscripției Curții de Apel Bacău există totuși și alte două opinii, care susțin că prescripția răspunderii penale nu este o instituție autonomă și, în aceste condiții, criteriul de apreciere privind legea penală mai favorabilă va fi cel global.

Opinia majoritară comunicată de către Curtea de Apel Brașov a fost în sensul că legea penală mai favorabilă trebuie aplicată pe instituții autonome, prescripția răspunderii penale fiind o asemenea instituție.

Acest punct de vedere a fost îmbrățișat, în mod unanim, de către Tribunalul Brașov, Judecătoria Brașov și Judecătoria Covasna, această din urmă instanță menționând și aceea că este necesară aplicarea în două etape a legii penale mai favorabile. Astfel, în prima etapă, s-a considerat important să se determine limitele de pedeapsă aplicabile potrivit legii mai favorabile (sub aspectul pedepsei), iar apoi, pornind de la maximul astfel determinat, să se procedeze la cea de a doua etapă, anume identificarea legii mai favorabile în privința prescripției, constând în legea care prevede un termen de prescripție specială mai scurt, raportat la pedeapsa determinată în prima etapă.

Și magistrații din cadrul Judecătoriei Târgu Secuiesc au considerat, de asemenea, că prescripția răspunderii penale prezintă o instituție autonomă față de instituția pedepsei și au apreciat că aplicarea legii penale mai favorabile trebuie realizată pe instituții autonome, pe fiecare element al condamnării, începând de la conținutul constitutiv al infracțiunii, pedeapsa principală, pedeapsa accesorie, pedeapsa complementară, individualizarea pedepsei, modalitatea de executare, cauzele care înlătură caracterul penal al faptei și până la prescripție, pluralitatea de infracțiuni, starea de recidivă și participația.

Contrar opiniei majoritare anterior expuse, magistrații judecătorești din cadrul Judecătoriei Sfântu Gheorghe au opinat că instituția prescripției răspunderii penale nu reprezintă o instituție autonomă față de instituția pedepsei.

Opinia Secției I penale din cadrul Curții de Apel București — instanță care a formulat sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție ce face obiectul prezentului dosar — a fost anterior prezentată, punctul de vedere exprimat fiind același cu cel precizat de către Secția I penală a Tribunalului București, judecătorii din circumscripția acestei instanțe, de către magistrații din cadrul Tribunalului Giurgiu și al judecătoriilor Giurgiu și Bolintin-Vale, dar și de către cei din cadrul Tribunalului Ilfov și al judecătoriilor arondate.

Concluzia că prescripția răspunderii penale este o instituție care funcționează autonom față de sancțiune, nefiind posibilă aplicarea criteriului evaluării globale, a fost exprimată și de către judecătorii din cadrul Judecătoriei Alexandria.

Cât privește jurisprudența Secției a II-a penale a Curții de Apel București în materie, se constată că aceasta s-a conturat în sensul aplicării globale a legii mai favorabile, instituția prescripției răspunderii penale nefiind considerată o instituție autonomă în raport cu instituția pedepsei.

Magistrații Secției penale ai Curții de Apel Cluj au apreciat că prescripția răspunderii penale, prevăzută de art. 124 din vechiul Cod penal, rămâne constituțională doar în măsura în care nu împiedică aplicarea legii penale mai favorabile faptelor săvârșite sub imperiul legii vechi.

Opinia judecătorilor din cadrul Curții de Apel Constanța a fost în sensul că prescripția răspunderii penale este o instituție de

drept penal substanțial independentă, care se supune principiului legii mai favorabile.

Magistrații din cadrul Curții de Apel Pitești au considerat că în cazurile aflate în curs de judecată urmează să se aplice legea penală mai favorabilă pe instituții autonome, altminteri fiind imposibil de a se atinge, în fiecare caz concret, obiectivul pe care legiuitorul și l-a propus, anume acela de a oferi tratamentul juridic cel mai favorabil celor care se află în situația de a beneficia de dispozițiile noului Cod penal.

Din punctul de vedere al acestei curți, prescripția răspunderii penale reprezintă o instituție autonomă, ce poate fi aplicată alături de celelalte dispoziții privind regimul sancționatoriu și condițiile de incriminare.

Instanțele din circumscripția Curții de Apel Ploiești au comunicat unanim că instituția prescripției răspunderii penale are autonomie în raport cu instituția pedepsei. În acest context, judecătorii Secției penale a Tribunalului Prahova, în unanimitate, și-au exprimat punctul de vedere că, în aplicarea dispozițiilor art. 5 din noul Cod penal, instituția prescripției răspunderii penale reprezintă o instituție autonomă în raport cu instituția pedepsei. Prin urmare, au apreciat că se impune, într-o primă etapă, identificarea legii penale mai favorabile prin raportare la limitele de pedeapsă prevăzute pentru infracțiunea pentru care inculpatul a fost trimis în judecată, iar apoi, într-o a doua etapă, trebuie realizată calcularea termenului de prescripție a răspunderii penale în funcție de dispozițiile legii anterioare, art. 124 din vechiul Cod penal fiind mai favorabil decât art. 155 alin. (4) din noul Cod penal.

Opinia majoritară a judecătorilor din cadrul Curții de Apel Suceava a fost în sensul că instituția prescripției răspunderii penale reprezintă o instituție autonomă față de instituția pedepsei, punct de vedere susținut și de către magistrații din circumscripția Curții de Apel Târgu Mureș, care au precizat că prin această modalitate de aplicare a legii penale mai favorabile nu se creează o „*lex tertia*”, deoarece nu este vorba de aplicarea dispozițiilor din două legi pentru aceeași faptă. Dimpotrivă, aplicarea dispozițiilor vizând pluralitatea sau unitatea de infracțiuni ori modalitatea de individualizare a executării pedepsei este considerată o operațiune autonomă față de stabilirea pedepsei pentru fapta dedusă judecătii. S-a susținut astfel că odată fapta stabilită și pedeapsa aplicată conform uneia dintre legi se poate recurge la instituțiile care funcționează independent din cealaltă lege, dacă acestea sunt mai favorabile infractorului.

Potrivit punctului de vedere exprimat de magistrații Curții de Apel Târgu Mureș, legile referitoare la prescripție trebuie să se supună regulilor generale care guvernează aplicarea legii penale în timp, astfel că nu se poate vorbi de o aplicare imediată a legii noi în cazul lor, întrucât dispozițiile privitoare la prescripție, având ca posibil efect exonerarea de răspundere a inculpatului, au fost considerate reglementări de drept substanțial. S-a menționat că prin prelungirea termenului de prescripție în cazul unor infracțiuni comise anterior adoptării legii care instituie această prelungire are loc o amplificare temporală a dreptului statului de a pedepsi, aspect care încalcă prevederile art. 15 alin. (2) din Constituție.

S-a mai arătat că, pe de-o parte, potrivit doctrinei, principiul neretroactivității presupune imposibilitatea aplicării legii penale unor fapte comise anterior intrării în vigoare a legii, iar pe de altă parte, lipsa prescripției este o condiție a răspunderii penale și, în baza principiului legalității, orice condiție a răspunderii penale trebuie să fie previzibilă la momentul comiterii faptei.

Concluzia exprimată de către Curtea de Apel Târgu Mureș a fost similară cu cea prezentată de către Curtea de Apel București — Secția I penală în cuprinsul încheierii de sesizare a Înaltei Curți de Casație și Justiție, în sensul că prescripția răspunderii penale este o instituție care funcționează autonom

față de sancțiune, astfel că nu este posibilă aplicarea criteriului evaluării globale, fiind necesară o aplicare în două etape a legii mai favorabile. Singura rezervă exprimată a privit prescripția răspunderii penale în cazul infracțiunilor de omor și al infracțiunilor intenționate urmate de moartea victimei, menționându-se că acestea sunt imprescriptibile și nu pun problema aplicării legii penale mai favorabile, așa cum s-a pronunțat Curtea Constituțională prin Decizia nr. 511 din 12 decembrie 2013.

Și magistrații Curții de Apel Galați au considerat că prescripția răspunderii penale este autonomă față de norma de incriminare, astfel că legea penală mai favorabilă trebuie aplicată distinct pentru fiecare din aceste instituții.

Curtea de Apel Craiova nu a comunicat un punct de vedere; cu toate acestea, Judecătoria Balș a menționat că la nivelul instanței legea penală mai favorabilă este aplicată pe instituții autonome, anexând, în acest sens, practică judiciară.

Curțile de apel Iași, Oradea și Timișoara nu au exprimat un punct de vedere vizând chestiunea supusă dezlegării.

VI. Opinia Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție

Prin Adresa nr. 484/C/570/III-5/2014 din data de 4 martie 2014, Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție a comunicat că nu există în lucru nicio sesizare având ca obiect promovarea unui recurs în interesul legii privind aplicarea legii mai favorabile pe instituții autonome, respectiv dacă instituția prescripției răspunderii penale reprezintă o instituție autonomă sau nu față de instituția pedepsei.

Referitor la chestiunea de drept supusă dezlegării, Ministerul Public a susținut în cadrul concluziilor depuse la dosarul cauzei (întemeiate pe jurisprudența și doctrina conturată în materie, astfel cum s-a indicat în notele de subsol) că, potrivit dreptului intern (inclusiv doctrinei și jurisprudenței majoritare), prescripția răspunderii penale este o instituție de drept penal substanțial, caracter reafirmat de Curtea Constituțională în Decizia nr. 1.092 din 18 decembrie 2012, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 67 din 31 ianuarie 2013, în motivarea căreia se arată că „(...) prescripția aparține dreptului penal material, și nu dreptului procesual penal”.

A subliniat că prin decizia anterior menționată s-a hotărât că dispozițiile art. 124 din Codul penal sunt constituționale în măsura în care nu împiedică aplicarea legii penale mai favorabile faptelor săvârșite sub imperiul legii vechi.

În continuare, referindu-se la faptul că prescripția răspunderii penale este o instituție de drept penal supusă principiului aplicării legii penale mai favorabile, Ministerul Public a considerat că soluția de urmat în cazul conflictului de legi este aceea prevăzută de textul art. 15 alin. (2) din Constituție, potrivit căruia legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile, text reflectat în art. 13 din vechiul Cod penal, care stabilea că în cazul în care de la săvârșirea infracțiunii până la judecarea definitivă a cauzei au intervenit una sau mai multe legi penale, se aplică legea penală mai favorabilă. S-a susținut astfel că, ori de câte ori există norme penale mai favorabile, acestea vor fi aplicabile „fie retroactivând, fie ultraactivând”.

În legătură cu modul de identificare a legii penale mai favorabile în materie de prescripție a răspunderii penale, Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție a precizat că legea nu prevede criteriile după care aceasta va fi determinată, fiind însă unanim acceptat că vor fi avute în vedere, în compararea legilor succesive, condițiile de incriminare a faptei, condițiile de tragere la răspundere și cele de sancționare.

De asemenea, a arătat că deși legea nu conține prevederi privind regulile de folosire a acestor criterii, regula principală rezultată din doctrină și jurisprudență vizează interdicția creării pe cale judiciară a unei *lex tertia*.

Cât privește acceptiunea noțiunii de *lex tertia*, Ministerul Public a menționat că este una controversată, existând, pe de-o parte, interpretarea conform căreia legea penală mai favorabilă va fi aceea care, în ansamblu, are un caracter mai favorabil, indiferent dacă, punctual, unele din dispozițiile acesteia sunt mai severe (criteriul aprecierii globale), iar, pe de altă parte, interpretarea contrară susține ca fiind posibilă combinarea dispozițiilor mai favorabile cuprinse în legi diferite, cu condiția ca aceste dispoziții să privească instituții de drept care au o relativă independență, putând fi aplicate autonom (criteriul aprecierii autonome).

Cu referire la conceptul de instituție autonomă s-a precizat că prin instituție autonomă nu se înțelege o instituție independentă, fără relaționare cu alte instituții, ci o instituție unitară, care funcționează într-o relativă independență în raport cu alte instituții. Din această perspectivă, s-a apreciat că prescripția răspunderii penale este o instituție cu caracter autonom, concepută și reglementată ca o instituție distinctă, cu condiții și reguli de funcționare proprii, un sistem unitar și coerent care nu poate fi disociat. În plus, având în vedere că dispozițiile referitoare la prescripție nu pot fi combinate preluând reglementări din legi diferite, de pildă, termenul dintr-o lege și cauzele de întrerupere din altă lege, a susținut că legătura prescripției cu durata pedepsei prevăzută de lege nu îi neagă autonomia primei, ci îi configurează anvergura, termenul rămânând un element specific prescripției.

Ministerul Public a apreciat că pedeapsa prevăzută de lege reprezintă un element obiectiv în determinarea termenului de prescripție a răspunderii penale, ce exprimă indirect gradul de pericol social generic al faptei săvârșite și oferă posibilitatea evaluării duratei de timp necesare pentru uitarea faptei și pentru a justifica renunțarea la tragerea la răspundere penală, respectiv pentru a pune capăt incidenței legii penale. Astfel, scurgerea timpului — situația de fapt producătoare de consecințe juridice — este și rămâne un element specific exclusiv instituției prescripției, perspectivă din care autonomia sa nu este nicicum înfrântă.

Reiterând susținerea potrivit căreia prescripția răspunderii penale este o instituție care funcționează autonom în raport cu pedeapsa, s-a precizat că acest caracter permite identificarea și aplicarea legii penale mai favorabile distinct de evaluarea care se realizează în privința limitelor de pedeapsă.

Cât privește mecanismul identificării legii penale mai favorabile în materia prescripției răspunderii penale, parchetul a considerat că se conturează două etape distincte. O primă etapă presupune identificarea și aplicarea legii penale mai favorabile în ceea ce privește pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită, iar în a doua etapă, pe baza pedepsei legale (maximul special) identificate în prima etapă, se va determina legea penală mai favorabilă în ceea ce privește prescripția răspunderii penale, fiind avute în vedere și cauzele de suspendare, de întrerupere ale cursului prescripției.

Așadar, s-a apreciat că identificarea legii penale mai favorabile în materie de prescripție nu se va face potrivit criteriului aprecierii globale, ci prin aplicarea separată a dispozițiilor din legile succesive privind sancțiunea și, respectiv, prescripția.

Concluzionând, Ministerul Public a precizat că prescripția răspunderii penale reprezintă o instituție autonomă care trebuie analizată separat în procesul de identificare și aplicare a legii penale mai favorabile, în raport cu instituția pedepsei.

VII. Opinia specialiștilor consultați

În conformitate cu dispozițiile art. 476 alin. (10) raportat la art. 473 alin. (5) din Codul de procedură penală, a fost solicitată specialiștilor în drept penal ai facultăților de drept din cadrul universităților din București, Iași, Cluj-Napoca, Sibiu, Timișoara și Craiova, precum și din cadrul Institutului de Cercetări Juridice

al Academiei Române opinia asupra chestiunii de drept supuse judecării.

Venind în întâmpinarea solicitării Înaltei Curți de Casație și Justiție, specialiștii în drept penal din cadrul Universității București, Universității de Vest Timișoara, Universității din Craiova, Universității Babeș-Bolyai din Cluj și Departamentului de Drept Penal „Vintilă Dongoroz” al Institutului de Cercetări Juridice „Andrei Rădulescu” din cadrul Academiei Române au apreciat, în mod unanim, că problema de drept a aplicării legii penale în timp trebuie dezlegată în sensul că prescripția răspunderii penale este o instituție autonomă în raport cu pedeapsa, formulând, în acest sens, opinii scrise *in extenso*, întemeiate pe concluziile studiilor doctrinare și pe jurisprudența conturată în materie.

Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca a comunicat punctul de vedere al colectivului Facultății de Drept, semnat de profesorul doctor Florin Streteanu, punct de vedere ale cărui principale concluzii vor fi prezentate în decursul acestei decizii.

Universitatea de Vest — Facultatea de Drept a transmis, prin intermediul profesorului doctor Viorel Pașca, o opinie detaliată asupra problemei de drept analizate și a concluzionat că „aplicarea legii penale mai favorabile instituțiilor penale autonome, între acestea fiind și prescripția răspunderii penale și a executării pedepsei se impune, având în vedere valoarea constituțională a principiului consacrat de art. 15 alin. (2) din legea fundamentală. Altfel ar însemna să se dea valoare retroactivă unor dispoziții penale care agravează răspunderea penală, intervenite ulterior săvârșirii faptelor incriminate ca infracțiuni, or în dreptul penal este admisă doar retroactivitatea legii de dezincriminare, a legilor de amnistie sau de grațiere, toate cu efecte mai favorabile decât cele ale legii în vigoare la data săvârșirii infracțiunilor”.

Universitatea din București a comunicat, de asemenea, un punct de vedere amănunțit referitor la chestiunea de drept supusă dezlegării, semnat de conferențiar doctor Bogdan Bulai, director al Departamentului de Drept Penal al Facultății de Drept. În concluzia materialului transmis se reține că „instituția răspunderii penale este autonomă față de instituția pedepsei. Dacă până la judecarea definitivă a cauzei intră în vigoare o lege nouă, care modifică atât limitele de pedeapsă pentru infracțiunea respectivă, cât și prevederile referitoare la calculul termenului de prescripție a răspunderii penale sau intră în vigoare o lege nouă care modifică limitele de pedeapsă, iar apoi o altă lege aduce modificări asupra modalității de calcul al termenului de prescripție (nu are importanță ordinea legilor succesive), se va proceda la determinarea separată a legii penale mai favorabile. Într-o primă etapă se va determina legea mai favorabilă cu privire la pedeapsă, iar într-o a doua etapă se va determina legea penală mai favorabilă cu privire la prescripția răspunderii penale. În această a doua etapă, legea penală mai favorabilă în cazul prescripției răspunderii penale se va determina cu observarea, în cuprinsul unei singure legi, a tuturor dispozițiilor privind instituția prescripției penale (durata termenului de prescripție, întreruperea și suspendarea cursului prescripției)”.

Și Universitatea din Craiova a comunicat un punct de vedere asupra problemei de drept deduse interpretării elaborat de conferențiarul universitar Sebastian Rădulescu. În cuprinsul materialului transmis se precizează, între altele: „prescripția penală este autonomă din punct de vedere funcțional în raport cu pedeapsa, iar consecința acestei autonomii este aceea că legea penală mai favorabilă poate fi stabilită distinct pentru fiecare dintre cele două instituții în parte”. Se mai arată că: „normele privind prescripția specială a răspunderii penale sunt norme de drept substanțial, nu norme de drept procesual, ceea ce presupune că este obligatorie aplicarea legii penale mai favorabile în această materie, la fel cum este obligatorie și în

cazul instituției pedepsei. Prin urmare, în măsura în care o lege penală succesivă este mai favorabilă doar în materia pedepsei, iar cealaltă lege este mai favorabilă doar în materia prescripției, pentru respectarea dispozițiilor art. 15 (2) din Constituția României, este obligatoriu să fie aplicate dispozițiile mai favorabile din cele două legi, fără a exista pericolul constituirii unei *lex tertia*”.

După ce s-a menționat că „prescripția penală este autonomă din punct de vedere funcțional în raport cu pedeapsa, iar consecința acestei autonomii este aceea că legea penală mai favorabilă poate fi stabilită distinct pentru fiecare dintre cele două instituții în parte”, în încheiere, s-a amintit faptul că „însăși Curtea de Casație în jurisprudența sa veche a aplicat constant normele mai favorabile privind prescripția, în ciuda faptului că la acel moment prescripția era reglementată de către Codul de procedură penală, nu de către Codul penal ca în prezent”.

VIII. Jurisprudența relevantă a Curții Constituționale

Prin Decizia nr. 1.092 din 18 decembrie 2012 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 124 din Codul penal anterior, astfel cum a fost modificat prin art. I pct. 3 din Legea nr. 63/2012 pentru modificarea și completarea Codului penal al României și a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal (text potrivit căruia prescripția înlătură răspunderea penală oricâte întreruperi ar interveni dacă termenul de prescripție prevăzut la art. 122 din vechiul Cod penal este depășit cu încă o dată), Curtea Constituțională a constatat că norma legală menționată este constituțională în măsura în care nu împiedică aplicarea legii penale mai favorabile faptelor săvârșite sub imperiul legii vechi.

În motivarea excepției de neconstituționalitate invocate, Avocatul Poporului a susținut că dispozițiile art. 124 din Codul penal — astfel cum a fost modificat prin actele normative menționate — contravin prevederilor art. 16 alin. (1) din Constituție, referitor la egalitatea cetățenilor în fața legii și ale art. 15 alin. (2) din legea fundamentală referitor la principiul aplicării legii penale mai favorabile.

A învederat că „tratamentul juridic al persoanelor care se află într-o procedură judiciară nu este justificat de situația diferită în care s-ar afla aceștia, ci de celeritatea soluționării cauzei. Un astfel de criteriu exterior conduitei persoanei interesate este în contradicție cu principiul egalității în fața legii al cetățenilor, conform căruia la situații egale tratamentul juridic aplicat nu poate fi diferit. Astfel, persoanele care au avut șansa să se găsească sub imperiul art. 124 anterior modificării, când termenul de prescripție prevăzut în art. 122 era depășit cu încă jumătate, s-au aflat într-o situație net favorabilă, dar discriminatorie față de persoanele care au avut neșansa să aibă termenul de prescripție specială pe reglementarea veche împlinit dar, ca efect al prelungirii acestui termen prin Legea nr. 63/2012, să nu mai opereze pentru că procedura judiciară (...) este finalizată prin pronunțarea unei hotărâri judecătorești, după intrarea în vigoare a acestui act normativ. Instituirea acestui tratament diferit în funcție de momentul în care instanța de judecată a soluționat cauza nu are, în opinia Avocatului Poporului, o justificare obiectivă și rezonabilă. Așa fiind, un astfel de tratament juridic afectează drepturile învinuiților sau inculpaților față de care nu s-a pronunțat deja o hotărâre judecătorească, până la intrarea în vigoare a Legii nr. 63/2012, fiind discriminați în raport cu cei pentru care s-au finalizat procedurile judiciare printr-o hotărâre judecătorească, până la intrarea în vigoare a legii menționate, cu toate că ambele categorii se află în aceeași situație juridică, fiind cercetați pentru infracțiuni comise în aceeași perioadă (...)”.

În raport cu cele precizate în legătură cu excepția invocată, Curtea Constituțională a arătat că prescripția aparține dreptului penal material, și nu dreptului procesual penal, fiind o cauză de înlăturare a răspunderii penale.

A considerat că prescripția are caracterul unei renunțări a statului de a mai aplica pedeapsa pentru o faptă săvârșită, cu condiția trecerii unui anumit termen sau interval de timp de la data săvârșirii faptei.

Curtea Constituțională a menționat că, potrivit art. 13 alin. 1 din vechiul Cod penal, „în cazul în care de la săvârșirea infracțiunii până la judecarea definitivă a cauzei au intervenit una sau mai multe legi penale, se aplică legea cea mai favorabilă.”

Totodată, în considerentele deciziei arătate, Curtea Constituțională a precizat că, potrivit art. 15 alin. (2) din Constituție, legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile, astfel că, ori de câte ori există norme mai favorabile, acestea vor fi aplicabile fie retroactivând, fie ultraactivând.

Prin urmare, analizând conținutul art. 124 din vechiul Codul penal, Curtea Constituțională a constatat că împlinirea termenului de prescripție specială începe să curgă, indiferent de câte întreruperi ar interveni, de la data săvârșirii faptei și se împlinește, în acord cu principiul legii penale mai favorabile, la data prevăzută de aceasta. Având în vedere că prescripția specială este o cauză care înlătură răspunderea penală, s-a considerat, evident, că împlinirea sa sub imperiul legii vechi este mai favorabilă decât împlinirea potrivit legii noi, câtă vreme aceasta din urmă a mărit intervalul de timp ce poate avea ca efect neaplicarea unei pedepse.

S-a concluzionat că termenul de prescripție specială prevăzut de legea veche are valențe constituționale în măsura în care ultraactivează, aplicându-se faptelor comise sub imperiul său și care, în acord cu principiul securității juridice, nu au fost judecate definitiv până la apariția legii noi, menționându-se, totodată, că termenul de prescripție specială prevăzut de legea nouă este constituțional în măsura în care se aplică numai faptelor săvârșite sub imperiul noii soluții legislative.

Tot în legătură cu chestiunea de drept supusă analizei, prin Decizia nr. 1.470 din 8 noiembrie 2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 853 din 2 decembrie 2011, Curtea Constituțională a statuat că „determinarea caracterului «mai favorabil» are în vedere o scrie de elemente, cum ar fi: cuantumul sau conținutul pedepselor, condițiile de incriminare, cauzele care exclud sau înlătură responsabilitatea, influența circumstanțelor atenuante sau agravante, normele privitoare la participare, tentativă, recidivă etc. Așa fiind, criteriile de determinare a legii penale mai favorabile au în vedere atât condițiile de incriminare și de tragere la răspundere penală, cât și condițiile referitoare la pedeapsă. (...). Sunt numeroase situațiile care impun aplicarea legii mai blânde, dar pentru care nici Codul penal și nici Codul de procedură penală nu cuprind vreo dispoziție tranzitorie. Acest fapt nu este însă de natură a nega existența principiului consacrat de art. 15 alin. (2) din Constituție, reflectat în art. 13 din Codul penal. Prin urmare, dat fiind rangul principiului statuat de art. 15 alin. (2) din Constituție, Curtea constată că acesta are caracter axiomatic și, consacrat ca atare, nu poate fi limitat de îndeplinirea unor condiții procedurale care din motive obiective nu au putut fi cunoscute de destinatarii lor”.

Cât privește determinarea concretă a legii penale mai favorabile, Curtea a observat că aceasta vizează aplicarea legii, și nu a dispozițiilor mai blânde, neputându-se combina prevederi din vechea și din noua lege, deoarece s-ar ajunge la o *lex tertia*, care, în pofida dispozițiilor art. 61 din Constituție, ar permite judecătorului să legifereze.

IX. Jurisprudența națională anterioară asupra chestiunii de drept analizate¹

Prin deciziile sale, Curtea de Casație s-a pronunțat constant în favoarea aplicării legii penale mai favorabile prin raportare la instituții autonome. Redăm, cu titlu exemplificativ, următoarele hotărâri:

— Cas. II, Decizia nr. 2.154/1937: „Se poate face aplicațiunea cumulativă a două legiuri în caz de concurs a două infracțiuni, ori de câte ori instanțele de fond găsesc că pedeapsa pentru una din infracțiuni este mai mică după una din legiuri, iar pentru cealaltă infracțiune pedeapsa este mai mică după cealaltă legiure.” (apud V. Papadopol, I. Stoenescu, G. Protopopescu, Codul penal al R.P.R. adnotat, Editura de Stat, București, 1948, p. 23, n. 48);

— Cas. II, Decizia nr. 4.021/1938: „Deși instanța de apel a aplicat împotriva inculpatului, în ceea ce privește calificarea faptului și gradarea pedepsei, textele din vechiul cod penal, ca unele ce conduceau la o pedeapsă mai blândă, ea era îndreptățită să facă în favoarea acestuia, dacă a găsit că merită acest tratament, și aplicațiunea art. 65 din noul cod penal (ref. la suspendarea condiționată, n.ns.) deoarece conținea un principiu de drept merit să ducă la ușurarea situațiunii inculpatului.” (apud V. Papadopol, I. Stoenescu, G. Protopopescu, Codul penal al R.P.R. adnotat, Editura de Stat, București, 1948, p. 21, n. 40);

— Cas. II, Decizia nr. 677/1938: „Faptul că inculpații au fost pedepsiți prin aplicarea dispozițiilor din Codul penal anterior nu putea să împiedice aplicarea dispozițiunii de suspendare a executării din noul cod, întrucât suspendarea din noul cod este o instituțiune care funcționează independent.” (apud N. T. Buzea, Codul penal al R.P.R. adnotat, Editura de Stat, București, 1948, p. 272);

— Cas. II, Decizia nr. 4.486/1940 — în materia prescripției, Curtea de Casație statua că, dacă instanța de fond a considerat că „prescripția prevăzută de fiecare din aceste legiuri face un tot unitar cu pedeapsa și că, deci, nu s-ar putea aplica prescripția din codul penal de la 14 martie 1936 pentru o infracțiune pedepsită după codul penal din 1865, a interpretat greșit și a violat dispozițiunile art. 5 și 165 c. pen., întrucât niciun text din legiurea penală nu oprește a se aplica pedeapsa prevăzută de o anumită legiure și prescripția din altă legiure penală” (apud V. Papadopol, I. Stoenescu, G. Protopopescu, Codul penal al R.P.R. adnotat, Editura de Stat, București, p. 27).

Cât privește jurisprudența existentă la nivelul instanței supreme după intrarea în vigoare a Codului penal din 1968, majoritatea deciziilor la care se face referire în doctrină confirmă principiul aplicării legii penale mai favorabile în raport cu instituțiile autonome.

Conform Deciziei nr. 93/1969 a Tribunalului Suprem, „dacă infracțiunile concurente au fost sancționate cu amendă potrivit legii penale vechi mai favorabilă, este corectă aplicarea regulilor privind concursul de infracțiuni potrivit legii penale noi care prevede contopirea pedepselor și nu totalizarea lor ca în legea veche.”

Similar, Decizia nr. 4.044/1970, pronunțată de Secția penală a Tribunalului Suprem, a statuat: „În caz de succesiune a unor legi penale, pentru constatarea situației de recidivist sau nerecidivist a unui inculpat, trebuie să se țină seama de dispozițiile acelei legi potrivit căreia termenul care face ineficientă recidiva — termen cuprins între data executării pedepsei aplicate pentru prima infracțiune și data săvârșirii celei de-a doua infracțiuni — s-a împlinit”. Prin urmare, potrivit acestei decizii, aplicarea legii penale mai favorabile se realizează prin raportare la starea de recidivă, în mod independent.

¹ Considerații privind aplicarea legii penale mai favorabile în cazul legilor complexe, 14 aprilie 2014, Florin Streteanu, <http://www.juridice.ro/317849/consideratii-privind-aplicarea-legii-penale-mai-favorabile-in-cazul-legilor-complexe.html>

X. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat în cuprinsul Hotărârii din 17 septembrie 2009, pronunțată în Cauza *Scoppola împotriva Italiei* (nr. 2)², paragraful 106, că în Europa și pe plan internațional s-a consolidat treptat un principiu fundamental al dreptului penal, în sensul aplicării unei legi penale care prevede o pedeapsă mai îngăduitoare, chiar dacă a fost adoptată după comiterea infracțiunii.

S-a decis că art. 7 paragraful 1 din Convenție oferă garanții nu numai principiului neretroactivității legilor penale mai severe, ci, implicit, și principiului retroactivității legii penale mai favorabile, care se reflectă în regula aplicării de către judecător a legii ale cărei prevederi sunt mai favorabile învinutului, dacă legea penală în vigoare la momentul săvârșirii infracțiunii, precum și legile penale ulterioare adoptate înainte de pronunțarea hotărârii definitive sunt diferite.

XI. Raportul asupra chestiunii de drept supusă dezlegării

Arătând că rolul hotărârilor preliminare este acela de a unifica practica judiciară, judecătorul-raportor a subliniat faptul că, în rezolvarea problemelor de drept cu care a fost sesizată, instanța supremă nu poate face abstracție de existența unei practici judiciare generale clare și neechivoce, de natură să creeze previzibilitate în aplicarea legii.

Având în vedere că majoritatea covârșitoare a instanțelor s-au exprimat în sensul că prescripția răspunderii penale este o instituție autonomă în raport cu pedeapsa, observând și faptul că interpretarea Curții Constituționale este o reflectare a dezlegării date de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului și Curtea de Justiție a Uniunii Europene problemei aplicării legii penale în timp, în sensul retroactivității legii penale noi doar dacă aceasta este mai favorabilă persoanei acuzate, judecătorul-raportor a subliniat că și doctrina este majoritară și neechivocă în sensul că prescripția răspunderii penale este o instituție autonomă în raport cu pedeapsa.

Astfel cum a reieșit în urma examenului jurisprudențial și doctrinar efectuat, a considerat că prescripția răspunderii penale apare ca fiind o instituție de drept penal substanțial unitară, căreia i se aplică dispozițiile constituționale și legale privind aplicarea legii penale mai favorabile (*mitior lex*), instituție de drept care are o funcționare autonomă și independentă față de pedeapsă.

Judecătorul-raportor a invocat în sprijinul concluziilor sale următoarele argumente:

Prescripția, astfel cum este reglementată de dispozițiile art. 121—130 din vechiul Cod penal și, respectiv, ale art. 153—156 și art. 161—164 din noul Cod penal, este o cauză care înlătură răspunderea penală sau consecințele condamnării și constituie o instituție de drept penal unitară, „destinată să asigure constrângerii juridice penale o incidență și o funcționare care să corespundă scopurilor legii penale și scopurilor pedepsei”.

Faptul că prescripția reprezintă o instituție de drept penal substanțial nu poate fi negat, acesta fiind opțiunea legiuitorului încă de la adoptarea Codului penal Carol al II-lea, iar jurisprudența și doctrina susțin în mod unanim această realitate: „prescripția aparține dreptului penal material, și nu dreptului procesual penal”.

A considerat că principiul aplicării legii penale mai favorabile are, în primul rând, rang constituțional și, în subsidiar, rang legal, așa cum este statuat prin art. 15 alin. (2) din Constituția României, art. 13 din vechiul Codul penal din 1969 și art. 5 din noul Cod penal.

Referindu-se la jurisprudența relevantă a Curții Europene a Drepturilor Omului, raportul întocmit în cauză a arătat că problema de drept a aplicării legii penale în timp a fost dezlegată

în sensul retroactivității legii penale noi doar dacă aceasta este mai favorabilă persoanei acuzate.

Astfel, s-au menționat argumentele formulate în Cauza *Scoppola contra Italiei* (nr. 2):

Paragraful 109: „(...) Curtea consideră că este necesar pentru a reveni la jurisprudența stabilită de către Comisie în X contra Germania și afirmă că articolul 7 parag. 1 din Convenție oferă garanții nu numai principiului neretroactivității legilor penale mai severe, dar, de asemenea, implicit, și principiului retroactivității legii penale mai favorabile. Acest principiu se reflectă în regula că dacă legea penală în vigoare la momentul săvârșirii infracțiunii, precum și legile penale ulterioare adoptate, înainte de pronunțarea hotărârii definitive sunt diferite, judecătorul trebuie să aplice legea ale cărei prevederi sunt mai favorabile învinutului” și

Paragraful 110: „Curtea reiterează că regula privind retroactivitatea prevăzută în articolul 7 din Convenție se aplică numai în cazul dispozițiilor care definesc infracțiuni și sancțiuni. Pe de altă parte, în alte cauze Curtea a constatat rezonabilă aplicarea de către instanțele naționale a principiului *tempus regit actum* cu privire la legile de procedură (...) Prin urmare, este necesar să se stabilească dacă textul care a făcut, în cazul de față, obiectul unor modificări legislative controversate, și anume articolul 442 parag. 2 al Codului de procedură penală, conținea prevederi referitoare la dreptul penal substanțial și, în special, dispoziții care afectează severitatea sentinței.”

Raportul a mai făcut referire, între alte cauze relevante, la constatarea Curții Europene din Cauza *Mihai Toma împotriva României*, în sensul că fost încălcat art. 7 din Convenție:

Paragraful 26: „Curtea face referire la principii bine stabilite, dezvoltate în jurisprudența sa în contextul art. 7 din Convenție [a se vedea, mai ales, *Kokkinakis împotriva Greciei*, 25 mai 1993, pct. 52, seria A, nr. 260-A; *Dragoloni și Militaru-Pidhorni împotriva României*, nr. 77.193/01 și 77.196/01, pct. 33—38, 24 mai 2007; *Kafkaris împotriva Ciprului* (MC), nr. 21.906/04, pct. 139—141, CEDO 2008-...; *Sud Fondi S.r.l. și alții împotriva Italiei*, nr. 75.909/01, pct. 105—110, 20 ianuarie 2009; și *Scoppola împotriva Italiei* (nr. 2) (MC), nr. 10.249/03, pct. 92—109, 17 septembrie 2009). Aceasta reiterează că art. 7 din Convenție cere ca o infracțiune să fie clar definită în lege, ca legea să fie predictibilă și previzibilă, să interzică aplicarea retroactivă a legislației penale mai punitive în detrimentul acuzatului și să garanteze aplicarea retroactivă a legislației mai favorabile [*Scoppola* (nr. 2), menționată anterior, pct. 93 și 109].”

Paragraful 29: „Dat fiind timpul trecut între data faptelor și impunerea acestei pedepse, precum și lipsa oricărei acțiuni din partea poliției în acest timp, este rezonabil să se presupună că reclamantul a fost liniștit gândindu-se că poliția a decis să nu îi anuleze permisul de conducere.”

Paragraful 30: „În plus, Curtea ia act de faptul că nu există nicio mențiune în noua lege cu privire la posibilitatea aplicării retroactive. În consecință, reclamantul nu ar fi putut să prevadă că noua lege i s-ar putea aplica lui”.

Paragraful 31: „Rezultă că, impunând automat această pedeapsă, la 10 ani după ce s-au petrecut faptele, printr-o nouă lege care nu avea elementul de previzibilitate, autoritățile (poliția și instanțele) au înrăutățit situația reclamantului și astfel au încălcat principiul aplicării neretroactive a legislației penale în detrimentul acuzatului.”

În ceea ce privește determinarea concretă a legii penale mai favorabile, opinia judecătorului-raportor este în sensul că prin compararea legilor și determinarea celei mai favorabile nu trebuie să se ajungă la combinarea dispozițiilor mai favorabile din legi succesive — adică la *lex tertia*, ci legea mai favorabilă,

² <http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-94135#%7B%22itemid%22%3A%20%22001-94135%22%7D%7D>

în întregul ei, trebuie aleasă dintre legile penale succesive pentru a fi aplicată.

Ca atare, cu privire la instituția prescripției, a precizat că este interzis ca în aplicarea principiului legii penale mai favorabile să se aleagă termenele de prescripție dintr-o lege, prescripția specială dintr-o altă lege și dispozițiile referitoare la întreruperea prescripției dintr-o altă lege. Cum prescripția este o instituție de drept penal substanțial unitară, acesteia îi sunt aplicabile prevederile constituționale și legale referitoare la aplicarea legii penale mai favorabile în integralitate, adică pentru toate normele cuprinse în textele referitoare la prescripția răspunderii penale ori la prescripția executării pedepsei.

Potrivit doctrinei și practicii Înaltei Curți de Casație și Justiție și a Curții Constituționale în materie (în special Decizia de referință nr. 1.092 din 18 decembrie 2012), s-a conturat concluzia că în privința instituției prescripției, „dat fiind caracterul de normă de drept penal material, nu se impune instituirea unor dispoziții tranzitorii, întrucât, în acord cu art. 15 alin. (2) din Constituție reflectat în art. 13 din Codul penal, legislația prevede soluția de urmat în cazul conflictului de legi”.

Precizând în explicarea art. 1 din vechiul Cod penal că textul folosește noțiunea de *lege penală* într-un sens larg, cuprinzând atât normele de drept penal material (substanțial), cât și normele de drept procesual, prin mijlocirea cărora se asigură tragerea la răspundere penală a infractorilor, a menționat că în această noțiune sunt cuprinse atât dispozițiile Codului penal (legea generală), cât și dispozițiile penale aflate în legi speciale, iar potrivit art. 141 din vechiul Cod penal din 1969, prin *lege penală* se înțelege orice dispoziție cu caracter penal cuprinsă în legi sau decrete.

De asemenea, s-a referit la împrejurarea că, în baza art. 173 din noul Cod penal, prin *lege penală* se înțelege orice dispoziție cu caracter penal cuprinsă în legi organice, ordonanțe de urgență sau alte acte normative care la data adoptării lor aveau putere de lege.

Considerând deci prescripția ca fiind o instituție de drept penal material, raportul evidențiază că termenele de prescripție nu sunt termene procedurale, ci substanțiale și, astfel, nu se socotesc pe zile libere, ci pe durata lor, întrucât termenele de prescripție a răspunderii penale constituie, așa cum este și firesc într-o instituție întemeiată pe trecerea timpului, un element esențial în reglementarea acesteia. Împrejurarea că durata termenului de prescripție se determină prin raportare la limitele prevăzute de lege pentru fiecare infracțiune nu poate argumenta dependența instituției prescripției față de pedeapsă.

În finalul raportului său, judecătorul-raportor a conchis că prescripția este o instituție de drept substanțial unitară, autonomă, căreia îi sunt aplicabile dispozițiile referitoare la aplicarea legii penale mai favorabile, soluția contrară reprezentând înlăturarea nepermisă a unei practici judiciare constante și consecvente a Înaltei Curți de Casație și Justiție și lipsind de previzibilitate procesul aplicării legii penale.

Ca atare, a considerat că în cazul apariției unei legi noi privind prescripția răspunderii penale, determinarea legii penale aplicabile se face după criteriul legii penale mai favorabile, iar dacă prin legea nouă se modifică și condițiile de incriminare, respectiv limitele de pedeapsă, atunci determinarea legii mai favorabile se face mai întâi cu privire la incriminare și sancțiunea decurgând din aceasta și apoi, în raport cu limita maximului special astfel determinat, se analizează situația tranzitorie cu privire la prescripție, determinându-se care dintre legile succesive conține dispoziții mai favorabile, prin efectele lor, cu privire la situația persoanei acuzate în raport cu această instituție autonomă.

XII. Înalta Curte de Casație și Justiție

Examinând sesizarea formulată în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile, raportul întocmit de judecătorul-raportor și

chestiunea de drept ce se solicită a fi dezlegată, reține următoarele:

A. Cu privire la condițiile de admisibilitate a sesizării

Din analiza actelor și lucrărilor dosarului se constată că în mod legal a fost sesizată Înalta Curte de Casație și Justiție prin Încheierea din 18 februarie 2014, pronunțată de către Curtea de Apel București în Dosarul nr. 530/303/2013, fiind îndeplinite cerințele impuse de dispozițiile art. 475 din Codul de procedură penală.

Astfel, în cauza anterior menționată, în raport cu susținerile apărătorului inculpatei D.M.M. formulate la termenul din 18 februarie 2014 privind intervenirea prescripției răspunderii penale cu privire la infracțiunea de înșelăciune săvârșită de către inculpată — termenul de prescripție fiind calculat conform noilor prevederi legale —, completul de judecată din cadrul Curții de Apel București — Secția I penală a apreciat că se conturează o chestiune de drept nelămurită în legătură cu modul de aplicare a legii penale mai favorabile, respectiv dacă instituția prescripției răspunderii penale reprezintă o instituție autonomă sau nu, față de instituția pedepsei.

Din verificările efectuate a rezultat și faptul că Înalta Curte de Casație și Justiție nu a statuat printr-o altă hotărâre prealabilă sau printr-un recurs în interesul legii asupra chestiunii a cărei dezlegare se solicită și, de asemenea, această chestiune nu face obiectul unui recurs în interesul legii în curs de soluționare.

Constatând deci îndeplinite condițiile de admisibilitate menționate de art. 475 din Codul de procedură penală, Înalta Curte va proceda la analizarea pe fond a chestiunii de drept ce face obiectul prezentei cauze.

B. Cu privire la chestiunea de drept a cărei dezlegare este solicitată

Pornind de la obiectul sesizării, constând în dezlegarea modului de aplicare a legii penale mai favorabile în cazul prescripției răspunderii penale, respectiv dacă prescripția răspunderii penale reprezintă o instituție autonomă față de instituția pedepsei, Înalta Curte de Casație și Justiție va proceda la analiza semnificației noțiunilor utilizate, astfel cum acestea s-au cristalizat în contextul dispozițiilor legale aplicabile, doctrinei și practicii judiciare.

1. Cadrul legal al aplicării legii penale mai favorabile în noul Cod penal

Se observă că denumirea marginală a textului legal destinat aplicării legii penale în privința cauzelor nesoluționate definitiv — art. 5 din noul Cod penal — a fost modificată, prin raportare la denumirea marginală a art. 13 din Codul penal anterior, noua denumire marginală fiind „Aplicarea legii penale mai favorabile până la judecarea definitivă a cauzei”.

Alin. (1) al textului art. 5 precizează că în cazul în care de la săvârșirea infracțiunii până la judecarea definitivă a cauzei au intervenit una sau mai multe legi penale, se aplică legea mai favorabilă.

Cel de-al doilea alineat al art. 5 introduce o prevedere fără corespondență în vechiul cod, statuând că dispozițiile alin. (1) se aplică și actelor normative ori prevederilor din acestea declarate neconstituționale, precum și ordonanțelor de urgență aprobate de Parlament cu modificări sau completări ori respinse, dacă în timpul când acestea s-au aflat în vigoare au cuprins dispoziții penale mai favorabile, având ca efect ultraactivitatea acestor acte normative în privința situațiilor juridice reglementate la momentul când erau în vigoare, în ciuda faptului că acestea și-au încetat activitatea.

Condițiile de aplicare a art. 5 din noul Cod penal privesc, prin urmare, în mod cumulativ, existența unei situații tranzitorii,

incriminarea faptelor săvârșite în legi penale succesive, condiția ca pricina să nu fi fost soluționată în mod definitiv și, evident, existența unei legi penale mai favorabile între legile succesive.³

2. Prescripția răspunderii penale. Caracterul normelor

Noțiunea care se impune a fi deslușită cu prioritate este cea a prescripției răspunderii penale, întrucât de la caracterul acesteia, de instituție de drept procedural sau, dimpotrivă, substanțial, se trage incidența dispozițiilor art. 5 din noul Cod penal, știut fiind că regula *mitior lex* privește numai normele dreptului penal substanțial, iar nu și normele procesual penale.

Din considerentele Deciziei nr. 1.092 din 18 decembrie 2012, pronunțată de Curtea Constituțională⁴, a rezultat că „prescripția aparține dreptului penal material, și nu dreptului procesual penal”, reprezentând o cauză de înlăturare a răspunderii penale.

Potrivit raționamentului Curții Constituționale, astfel cum s-a arătat și în cuprinsul raportului întocmit de către judecătorul-raportor, împrejurarea că înlăturându-se răspunderea penală se înlătură și acțiunea penală constituie doar un efect derivat, de ordin procesual, ce decurge din primul efect, de ordin material, al înlăturării răspunderii penale.

Ca atare, dat fiind caracterul de norme de drept penal material al textelor ce reglementează instituția prescripției, confirmat și de către Curtea Constituțională prin decizia menționată, se consideră că în privința acestei materii nu se impunea instituirea unor dispoziții tranzitorii, întrucât, în acord cu art. 15 alin. (2) din Constituție reflectat în art. 13 din vechiul Codul penal, legislația prevede soluția de urmat în cazul conflictului de legi.

Pentru identitate de raționament, având în vedere și împrejurarea că modul de reglementare al prescripției răspunderii penale prin dispozițiile art. 153—156 din noul Cod penal nu diferă de cel stabilit de vechiul Cod penal în art. 121—129, se poate afirma cu certitudine că prescripția răspunderii penale este guvernată de norme de drept penal substanțial, fiind susceptibilă de a beneficia de efectele aplicării *mitior lex*.

3. Noțiunea de lege penală. Legea penală mai favorabilă. Criterii de apreciere

Astfel cum a precizat raportul întocmit în cauză, vechiul Cod penal „folosește noțiunea de *lege penală* într-un sens larg, cuprinzând atât normele de drept penal material (substanțial), cât și normele de drept procesual, prin mijlocirea cărora se asigură tragerea la răspundere penală a infractorilor.”

Potrivit art. 141 din vechiul Cod penal, prin *lege penală* se înțelege orice dispoziție cu caracter penal cuprinsă în legi sau decrete, iar art. 173 din noul Cod penal prevede că prin *lege penală*⁵ se înțelege orice dispoziție cu caracter penal cuprinsă în legi organice, ordonanțe de urgență sau alte acte normative care la data adoptării lor aveau putere de lege.

Interpretarea doctrinară unanim îmbrățișată este aceea că noțiunea de *lege penală* este atribuită nu doar unei legi sau altui

act normativ, în ansamblul său, ci și unei simple norme juridice, sub dubla condiție ca aceasta să aibă caracter penal și, de asemenea, să fie cuprinsă într-o lege organică, o ordonanță de urgență sau un alt act normativ cu caracter general ori cu caracter special care, la data adoptării sale avea putere de lege⁶.

Redăm, în acest sens, argumentele prezentate de profesorul Mihai Adrian Hotca⁷ și considerate temeinice de către Înalta Curte, în sprijinul ideii că accepțiunea expresiei *lege penală* este obligatorie pentru judecător:

„În materia dreptului penal sintagma *lege penală* trebuie avută în vedere în sensul de normă de drept penal (...). Accepțiunea de mai sus rezultă nu numai din prevederile art. 173 din noul Cod penal, ci și din întreaga economie a normelor penale referitoare la aplicarea legii penale mai favorabile, inclusiv din dispozițiile Legii nr. 187/2012. Luând în considerare dispozițiile art. 173 din noul Cod penal, judecătorul este obligat să aplice norme penale din cuprinsul mai multor legi penale succesive, dacă este vorba despre dispoziții care reglementează instituții penale independente funcțional (autonome).

De pildă, normele care reglementează concursul de infracțiuni se bucură de autonomie comparativ cu cele privind limitele sancțiunilor. În practica judiciară, regulile concursului de infracțiuni au fost aplicate autonom față de cele referitoare la incriminarea faptei, ajungându-se la situația de a se aplica norme penale din două legi, fără a fi afectată regula inadmisibilității creării unei a treia legi”.

În legătură cu argumentele anterior invocate, Înalta Curte consideră că maniera de aplicare a legii penale mai favorabile în funcție de instituții autonome reiese și din formularea art. 9 și 10 din Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal.

Odată stabilită incidența dispozițiilor art. 5 din noul Cod penal în privința instituției de drept substanțial a prescripției răspunderii penale, în continuare, este necesar a se identifica aceea dintre legile penale succesive cu incidență în situația tranzitorie care reprezintă legea penală mai favorabilă, în funcție de o serie de criterii cum ar fi condițiile de incriminare, cerințele privind tragerea la răspundere penală, condițiile de sancționare sau consecințele condamnării. În ceea ce privește etapele în care se va face aplicarea legii penale mai favorabile, se constată că noul Cod penal face distincția între aplicarea acestei legi până la judecarea definitivă a cauzei și aplicarea sa după judecarea definitivă a cauzei.

Alegerea legii mai blânde presupune, în principiu, reținerea uneia dintre reglementări cu excluderea absolută a celeilalte sau celorlalte, nefiind îngăduită combinarea unor dispoziții din fiecare dintre legile succesive și crearea unei *lex tertia*, mai favorabilă inculpatului⁸.

³ Mihai Adrian Hotca „Din nou despre aplicarea legii penale mai favorabile în baza art. 5 din Codul penal”, 7 martie 2014, juridice.ro

⁴ Asemănător și în Decizia Curții Constituționale nr. 78 din 11 februarie 2014 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 2 lit. e) și art. 16 din Legea nr. 194/2011 privind combaterea operațiunilor cu produse susceptibile de a avea efecte psihoactive, altele decât cele prevăzute de acte normative în vigoare, și a dispozițiilor art. 118² alin. 2 lit. a) din Codul penal din 1969, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 273 din 14 aprilie 2014: „(...) sub incidența reglementării constituționale consacrate de art. 15 alin. (2) referitor la retroactivitatea legii penale sau contravenționale mai favorabile pot intra numai normele de drept penal material (substanțial) și nicidecum cele de drept penal procedural care sunt de imediată aplicare. Dreptul penal cuprinde ansamblul normelor juridice prin care se stabilesc ce fapte constituie infracțiuni, sancțiunea ce urmează a fi adoptată (aplicată) în cazul săvârșirii infracțiunii, condițiile în care statul poate trage la răspundere penală persoanele care săvârșesc infracțiuni, precum și condițiile în care urmează să fie executate pedepsele și măsurile ce se pot lua în cazul săvârșirii unor fapte penale.”

⁵ Decizia Curții Constituționale nr. 78 din 11 februarie 2014 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 2 lit. e) și art. 16 din Legea nr. 194/2011 privind combaterea operațiunilor cu produse susceptibile de a avea efecte psihoactive, altele decât cele prevăzute de acte normative în vigoare, și a dispozițiilor art. 118² alin. 2 lit. a) din Codul penal din 1969, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 273 din 14 aprilie 2014: „(...) Prin *lege penală* se înțelege o normă de drept substanțial sau material cu un conținut normativ propriu-zis, adică o normă care stabilește conduite, fapte, acțiuni ale subiecților într-un raport juridic, în timp ce prin expresia referitoare la dreptul procesual ori procedural se exprimă categoria normelor juridice care cuprind în conținutul lor proceduri, modalități sau mijloace prin care se aplică normele dreptului substanțial...”

⁶ Constantin Bulai, *Drept penal român*, Partea generală, vol. 1, Editura Casa de Editură și Presă „Șansa” S.R.L., București, 1992, p. 59.

⁷ „De ce este nelegală și neconstituțională aplicarea globală a legii penale în situații tranzitorii”, Mihai Adrian Hotca, 11 aprilie 2014, <http://www.juridice.ro/317869/de-ce-este-nelegala-si-neconstitucionala-aplicarea-globala-a-legii-penale-in-situatii-tranzitorii.html>

⁸ Vintilă Dongoroz, *Drept penal (Reeditarea ediției din 1939)*, Ed. Asociația Română de Științe Penale, București, 2000, p. 109.

În acest context, reținând că *lex tertia* reprezintă o încălcare a principiului legalității, întrucât presupune combinarea condițiilor de existență a unei instituții dintr-o lege cu efectele aceleiași instituții prevăzute în altă lege, Înalta Curte apreciază că evaluarea caracterului mai favorabil al dispozițiilor referitoare la prescripție din legile succesive trebuie să se realizeze în concret, având în vedere situația de fapt incidentă în speță, precum și ansamblul dispozițiilor privind prescripția din legile respective, neputând fi combinate dispoziții mai favorabile referitoare la materia prescripției din legi diferite.

Analizând argumentele doctrinare expuse anterior, în partea introductivă a acestei hotărâri, privind cele două interpretări existente în practică în legătură cu aplicarea legii penale mai favorabile — criteriul aprecierii globale și cel al aprecierii autonome — Înalta Curte de Casație și Justiție consideră că interpretarea care asigură funcționalitatea efectivă a legii penale mai favorabile este cea a *aprecierii autonome*.

Se observă că această interpretare nu este nouă în tradiția dreptului penal român și, în acest sens, instanța face referire la următorul comentariu al profesorului Vintilă Dongoroz, inclus în lucrarea autorilor G. C. Răescu, H. Asnavorian, Traian Pop, V. Dongoroz ș.a., *Codul penal „Regele Carol II”* adnotat, vol. I, Partea generală, Editura Socec & Co S.A.R., București, 1937, p. 10: „Alegerea legii mai blânde exclude implicit legea mai severă. Nu este deci îngăduit a se îmbina dispozițiunile unei legi cu ale celeilalte pentru a se obține un rezultat și mai favorabil, fiindcă aceasta ar însemna crearea pe cale de aplicațiune a unei a treia lege, ceea ce nu este admis. **Odată însă fapta stabilită și pedeapsa fixată conform uneia dintre legi, se poate recurge la instituțiunile cari funcționează independent din cealaltă lege, dacă ele sunt favorabile infractorului.**”

În același sens este menționat comentariul profesorului George Antoniu în Codul penal al RSR comentat și adnotat, Partea generală, Editura Științifică, București, 1972, p. 64: „Se întrevide posibilitatea ca, în alegerea legii penale mai favorabile, unele instituții juridice să fie privite ca având independență relativă în raport cu prevederile care incriminează fapta, iar aplicarea dispozițiilor art. 13 din Codul penal să se facă distinct.”

Și profesorul Constantin Bulai a arătat că „determinarea legii penale mai favorabile trebuie să se facă în raport cu fiecare instituție care se aplică în mod autonom. De aceea, dacă încadrarea faptei s-a făcut după una din legi, care era mai favorabilă, aceasta nu exclude aplicarea dispozițiilor din cealaltă lege cu privire la recidivă sau la concursul de infracțiuni.”⁹

Conferind continuitate opiniilor exprimate în doctrină care susțin aplicarea autonomă a legii penale mai favorabile, profesorul Florin Streteanu a menționat în lucrarea *Tratat de drept penal*, Partea generală, vol. I, Editura C.H. Beck, București, 2008, că „se admite posibilitatea combinării unor dispoziții mai favorabile cuprinse în legi diferite, atunci când acestea privesc instituții susceptibile de a fi aplicate autonom”.

În aceeași direcție de interpretare se situează și opinia exprimată în lucrarea *Drept penal*, Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2009, p. 138, de către judecătorul conferențiar universitar Lavinia Lefterache: „Nu se creează o *lex tertia* atunci când dispozițiile de favoare privesc instituții autonome”, dar și de către profesorul Mihai Adrian Hotca în materialul său *Regula mitior lex în lumina noului Cod penal*, în care autorul menționat susține că „dintre cele două concepții privitoare la aplicarea legii penale mai blânde, preferința noastră

se îndreaptă spre **sistemul aplicării legii penale mai favorabile, în funcție de instituții penale autonome**, deoarece soluția aplicării globale este una excesivă și nelegală, care poate determina situații inacceptabile”.

4. *Caracterul autonom al instituțiilor de drept penal. Autonomia prescripției răspunderii penale față de instituția pedepsei*

Determinarea instituțiilor care pot funcționa autonom este o preocupare importantă în practica judiciară penală actuală, datorită necesității de a stabili modul de aplicare a legii penale mai favorabile.

În principiu, o instituție autonomă de drept penal presupune o noțiune cu o reglementare distinctă, unitară, ce nu poate fi disociată și totodată beneficiază de reguli de funcționare proprii, de natură a-i asigura independența.

Așadar, instituțiile autonome sunt instituțiile al căror mecanism de aplicare funcționează separat de încadrare și/sau pedeapsă și ale căror condiții de existență sunt diferite de faptul juridic față de care sunt apreciate ca fiind autonome. Efectele instituțiilor autonome nu sunt generate de același tip de fapt juridic.

Instituțiile autonome în cazul situațiilor tranzitorii create prin abrogarea Codului penal din 1969 și intrarea în vigoare a noului Cod penal se caracterizează prin faptul că:

a) efectele acestor instituții depind de o pluralitate de infracțiuni, și nu de unitatea infracțională: recidivă, concurs de infracțiuni, pluralitate intermediară;

b) efectele acestor instituții se produc deopotrivă atât în cazul unității, cât și în cazul pluralității de infracțiuni: suspendarea condiționată sau sub supraveghere, renunțarea la aplicarea pedepsei, amânarea aplicării pedepsei, liberarea condiționată, prescripția executării sau prescripția răspunderii, minoritatea, măsurile educative, lipsa de pericol social concret a faptei prevăzute de legea penală;

c) efectele se produc și cu privire la conduite anterioare faptei incriminate: confiscarea extinsă;

d) efectele se produc și în cazul în care nu se aplică o pedeapsă: măsurile de siguranță;

e) efectele se produc cu privire la o pluralitate de acte de executare care, în mod natural, ar reprezenta o pluralitate de infracțiuni, dar prin voința legiuitorului sunt reunite într-o formă a unității legale.

Având în vedere că efectele instituțiilor autonome nu sunt generate de același tip de fapt juridic, instituțiile enumerate mai sus sunt autonome și între ele, nu doar față de incriminare și sancțiune.

Operațiunea de aplicare a instituțiilor descrise anterior este autonomă în cadrul evaluării legii penale mai favorabile. Instituțiile autonome presupun o etapă distinctă de aplicare, ulterioară stabilirii încadrării și/sau pedepsei, necondiționată de încadrarea într-o anumită lege penală și/sau de pedeapsa ori limitele de pedeapsă stabilite conform unei legi penale, în cazul succesiunii de legi penale în timp. Modul în care legiuitorul concepe anumite instituții sau modul în care legiuitorul concepe operațiunea de aplicare a anumitor instituții — separat și necondiționat de încadrare și/sau pedeapsă — relevă caracterul autonom al acestora (de exemplu, în art. 9, 10, 15, 17 și 22 din Legea nr. 187/2012).

Pedeapsa decurge însă din norma care incriminează fapta, are un caracter accesoriu acesteia. Conform art. 12 din Legea nr. 187/2012, în cazul succesiunii de legi penale intervenite până

⁹ C. Bulai, B. Bulai, *Manual de drept penal*, Partea generală, Editura Universul Juridic, 2007, p. 139.

la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, pedepsele accesorii și complementare se aplică potrivit legii care a fost identificată ca lege mai favorabilă în raport cu infracțiunea comisă.

Unitatea dintre incriminare și pedeapsă exclude posibilitatea, în cazul legilor succesive, să se combine incriminarea dintr-o lege cu pedeapsa dintr-o altă lege. Aceeași unitate împiedică și combinarea dispozițiilor de favoare privitoare la circumstanțe agravante și atenuante, acestea participând în egală măsură la configurarea cadrului legal unitar pe baza căruia se stabilește incriminarea și se individualizează sancțiunea penală.

Din această perspectivă, deși efectele prescripției răspunderii penale depind de împlinirea unui termen calculat în mod obiectiv, în funcție de limitele de pedeapsă prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită, această împrejurare nu presupune dependența dintre cele două noțiuni, ci, dimpotrivă, având în vedere regimul juridic aplicabil celor două instituții de drept penal, le confirmă modul autonom de funcționare.

Astfel, în timp ce pedeapsa prevăzută de lege pentru săvârșirea unei infracțiuni reprezintă, în principal, proiecția gradului de pericol social generic al infracțiunii, pedeapsa aplicată corespunde gradului de pericol social concret al acesteia și pericolozității infractorului.

Se observă că instituția pedepsei — ale cărei limite sunt menționate, în concret, în norma de incriminare a fiecărui act de conduită sancționat de lege — este reglementată în detaliu atât în dispozițiile legale anterioare, cât și în cele actuale, fiind prevăzute reguli specifice privind felurile pedepselor, limitele și mijloacele de individualizare a pedepselor, circumstanțe legale și judiciare, cauze de nepedepsire etc.

Pe de altă parte, limita pedepsei prevăzute de lege reprezintă un simplu element obiectiv de calcul al duratei termenului de prescripție a răspunderii penale, acesta din urmă corespunzând duratei de timp necesare pentru ca opinia publică să uite faptele săvârșite.

Reținând că și în cazul prescripției răspunderii penale există o reglementare juridică proprie, distinctă, prevăzută de legile penale succesive, instanța observă că, spre deosebire de pedeapsă, prescripția constituie o cauză de înlăturare a incidenței legii penale datorită scurgerii timpului, împiedicând urmărirea, judecarea și condamnarea infractorului.

Ca atare, împrejurarea că termenele de prescripție se calculează în funcție de gravitatea infracțiunilor — exprimată obiectiv de limitele pedepsei prevăzute de lege — nu este de natură a înfrânge caracterul unitar și funcționarea autonomă a acestei instituții.

Soluția aplicării legii penale mai favorabile în ceea ce privește instituția autonomă a prescripției are deja tradiție, fiind explicit consacrată în art. 5 din Codul penal Carol II.

Profesorul Vintilă Dongoroz arată că, potrivit acestui text, „când prescripțiunea acțiunii penale sau a pedepselor este diferit reglementată prin legi succesive, se aplică legea care prevede prescripția cea mai scurtă”, apreciind, totodată, că prescripția este o instituție de drept substanțial, căreia îi este aplicabil principiul legii penale mai favorabile¹⁰.

Aceeași concluzie rezultă și din considerentele Deciziei nr. 1.092 din 18 decembrie 2012, pronunțată de Curtea Constituțională și publicată în Monitorul Oficial al României,

Partea I, nr. 67 din 31 ianuarie 2013, ocazie cu care, analizând modificarea dispozițiilor art. 124 din vechiul Cod penal prin Legea nr. 63/2012, Curtea a stabilit că prevederile acestui text sunt constituționale în măsura în care nu împiedică aplicarea legii penale mai favorabile faptelor săvârșite sub imperiul legii vechi. Semnificația acestui raționament este acela că termenul de prescripție specială prevăzut de legea nouă este constituțional în măsura în care se aplică doar faptelor săvârșite sub imperiul legii noi¹¹.

Potrivit opiniei profesorului George Antoniu, „*concursul de infracțiuni face parte dintre acele instituții juridico-penale (ca și prescripția, suspendarea executării pedepsei ș.a.) ale căror reguli se aplică, în cazul succesiunii de legi penale în timp, în mod autonom, independent de încadrarea juridică a faptelor după legea nouă sau cea anterioară*”¹².

În lumina celor menționate anterior se apreciază că, pe de o parte, normele legale privind prescripția — dispoziții cu caracter substanțial — nu sunt de imediată aplicare, iar, pe de altă parte, prelungirea termenelor de prescripție în cazul unor infracțiuni comise anterior intrării în vigoare a noului Cod penal ar determina o „amplificare temporală a dreptului statului de a pedepsi” (punct de vedere formulat în cauză de Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca prin intermediul prof. univ. dr. hab. Florin Streteanu), încălcându-se una din rațiunile principiului neretroactivității — anume aceea de a pune la adăpost cetățeanul față de extinderea acestui drept ulterior comiterii infracțiunii.

Mai mult, având în vedere că noile termene de prescripție au o durată mai îndelungată, aplicarea acestora în cauze ce au ca obiect judecarea infracțiunilor săvârșite anterior intrării în vigoare a noilor dispoziții în materie de prescripție ar avea ca efect încălcarea prevederilor art. 15 alin. (2) din Constituție, care interzice aplicarea retroactivă a legii penale în situația în care aceasta dispune în defavoarea inculpatului.

Potrivit opiniilor exprimate în doctrină, neintervenirea prescripției este o condiție a răspunderii penale. Or, în baza principiului legalității, s-a considerat că orice condiție a răspunderii penale trebuie să fie previzibilă la momentul comiterii faptei, aspect neîntreținut în cazul aplicării termenelor de prescripție prevăzute de legea nouă asupra prescripțiilor în curs¹³.

5. *Mecanismul de aplicare a legii penale mai favorabile în cazul instituției autonome a prescripției răspunderii penale*

Cât privește mecanismul concret de aplicare a legii penale mai favorabile, Înalta Curte își va însuși raționamentul conținut de punctul de vedere transmis de către Departamentul de Drept Penal al Universității din București prin intermediul conf. dr. Bogdan N. Bulai, pe care îl apreciază ca fiind întemeiat.

Astfel, în situația concretă existentă în cauză, în care noul Cod penal prevede limite de pedeapsă și un mod de calcul al termenelor de prescripție diferit de vechiul Cod penal, într-o primă etapă se va determina legea penală mai favorabilă cu privire la pedeapsă, iar într-o a doua etapă se va stabili legea penală mai favorabilă în cazul instituției autonome a prescripției răspunderii penale, situație ce va presupune observarea în cuprinsul aceleiași legi a tuturor dispozițiilor incidente (durata termenului de prescripție, întreruperea și suspendarea cursului prescripției).

¹⁰ G.C. Răescu, H. Asnavorian, Traian Pop, V. Dongoroz ș.a., *Codul penal „Regele Carol II”*, adnotat, vol. I Partea generală, Editura Socec & Co S.A.R., București, 1937, p. 12.

¹¹ Florin Streteanu, *Caiete de drept penal nr. 3/2013*, Editura Universul Juridic, p. 33.

¹² G. Antoniu, *Comentariu nr. 16*, în G. Antoniu, C. Bulai, *Practică judiciară penală*, vol. I, Editura Academiei, București, 1988, p. 37.

¹³ R. Chiriță, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentarii și Explicații*, ediția nr. 2, C.H. Beck 2008, p. 412.

De altfel, acest punct de vedere este majoritar în doctrină și este justificat de imposibilitatea aplicării criteriului evaluării globale a legii penale mai favorabile prin aplicarea automată a termenului de *prescripție* prevăzut de legea determinată ca fiind mai favorabilă prin prisma limitelor pedepsei principale. În acest sens, Înalta Curte face referire la argumentul din doctrină potrivit căruia în această manieră (globală) de aplicare a *mitior lex* este posibil ca inculpatului să i se creeze o situație mai grea decât cea atrasă de legea mai severă sub aspectul pedepsei (cum

este cazul în speță), iar dacă un asemenea tratament defavorabil ar fi atras de aplicarea globală a legii noi (condiție de asemenea întrunită în cauză), soluția ar fi greu de conciliat cu principiul neretroactivității legii penale mai severe exprimat de art. 15 alin. (2) din Constituție.

În consecință, față de considerentele anterior expuse, în aplicarea art. 5 din Codul penal în vigoare, Înalta Curte de Casație și Justiție va stabili caracterul autonom al instituției prescripției răspunderii penale față de instituția pedepsei.

Pentru considerentele arătate, în temeiul art. 477 din Codul de procedură penală,

ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE

În numele legii

DECIDE:

Admite sesizarea formulată de către Curtea de Apel București — Secția I penală în Dosarul nr. 530/303/2013, prin care se solicită pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea de principiu a problemei de drept vizând aplicarea legii penale mai favorabile în cazul prescripției răspunderii penale, respectiv dacă prescripția răspunderii penale reprezintă o instituție autonomă față de instituția pedepsei.

În aplicarea art. 5 din Codul penal, stabilește că **prescripția răspunderii penale reprezintă o instituție autonomă față de instituția pedepsei.**

Obligatorie de la data publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I, potrivit art. 477 alin. (3) din Codul de procedură penală.

Pronunțată în ședință publică astăzi, 14 aprilie 2014.

PREȘEDINTELE SECȚIEI PENALE
A ÎNALTEI CURȚI DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
judecător **CORINA MICHAELA JÎJÎIE**

Magistrat-asistent,
Veronica Junger

LUMEA JUSTITIEI.RO

EDITOR: GUVERNUL ROMÂNIEI

„Monitorul Oficial” R.A., Str. Parcului nr. 65, sectorul 1, București; C.I.F. RO427282,
IBAN: RO55RNCB0082006711100001 Banca Comercială Română — S.A. — Sucursala „Unirea” București
și IBAN: RO12TREZ7005069XXX000531 Direcția de Trezorerie și Contabilitate Publică a Municipiului București
(alocat numai persoanelor juridice bugetare)
Tel. 021.318.51.29/150, fax 021.318.51.15, e-mail: marketing@ramo.ro, internet: www.monitoruloficial.ro
Adresa pentru publicitate: Centrul pentru relații cu publicul, București, șos. Panduri nr. 1,
bloc P33, parter, sectorul 5, tel. 021.401.00.70, fax 021.401.00.71 și 021.401.00.72
Tiparul: „Monitorul Oficial” R.A.

